

**OILADA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI
MA'NAVYAXLOQIY SIFATLARINI SHAKLLANTIRISH**

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 101-guruh talabasi
Jo'rayeva Mohinur Yoqub qizi
Telefon: (90)745 21 27*

Annotatsiya: Maqolada oilada maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy sifatlarini sharllantirib boorishda ota-onaning burchi hamda Sharq mutafakkirlarining bola ma'naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirish orqali jamiyatda yetuk shaxs sifatida shakllanishi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar xususiyatlari, ota-onalarni vazifalari, Sharq mutafakkirlarining fikrlari.

Ingliz faylasufi Frensis Bekonning fikriga ko'ra - "Bola oilaning quvonchi, ota-onaning ko'magi, jamiyatning hayotiy kuchidir. Bolalar tufayli hayot yanada shirin, o'lim esa unchalik dahshatli ko'rinmaydi" - degan edi. Darhaqiqat bola hayotning mevasi, oilaviy g'urur, kelajak, baxt. Biroq, tarbiya qiyin vazifa bo'lib, ota-onalar har doim ham farzand tarbiyasida kerakli natijalarga erisha olmaydilar. Hayotning birinchi yilidan boshlab oilaning asosiy vazifasi bolaning shaxsini shakllantirish, ya'ni uning tarbiyasi to'g'risida g'amxo'rlik qilish davri boshlanadi.

Oila - bu jamiyatning bir qismi, unda yangi odam tug'iladi; bu kichik ijtimoiy guruh uchun hayotning boshlang'ich maktabi. Ota-onalar bolaning birinchi o'qituvchisi va tarbiyachisi sifatida birinchi navbatda psixologik jihatdan tayyor bo'lishi kerak.

Besh yuz yil oldin yashab ijod qilgan buyuk o'zbek shoiri va mutafakkiri Alisher Navoiy bolani "mehribon molxona" - uyni yoritib turadigan va oilaga baxt keltiradigan nur deb bilgan. A.Navoiy shuningdek bolalar oilada va maktabda intizomli bo'lishlari va o'zlarining odobli ekanliklarini ko'rsatishlari kerakligini ta'kidladi.

Navoiy tarbiya usuli sifatida ibratga alohida e'tibor berib, odamlarni, ayniqsa yoshlarni yaxshi odamlardan o'rganishga, ulardan o'rganishga, yonida bo'lishga, ular bilan tez-tez suhbatlashishga da'vat etdi. U bolalarni tarbiyalashda ota-onalarning misoli haqida shunday yozadi:

Bola ota xizmatiga o'rganib qolsin,
Kasbini odat bilan xursand qilsin,
Hamma otaga juda ko'p hikoya qilsin,

Ushbu asar unga O'g'ildan yuqsin degan satrlarini keltirish mumkin.

Yana bir Sharq mutafakkirlaridan biri Nasriddin Tusiy "Ahlaqi Nasri" kitobida

yaxshi tarbiya muhimligini ta'kidlaydi. U ota-onalarning huquqlari va burchlari, saxovati, baxt-saodati, insonning olijanob fazilatlari, qadr-qimmati, sadoqati va samimiyligi, sog'lig'i haqida qimmatli tushunchalar berdi va etti asr o'tgach, ular xali ham o'z ma'nosini yo'qotmagan.

Farzand tarbiyasida ota-onaning o'rni ko'plab xalq maqollarida ham uchraydi. Ota-onalarning bola tarbiyadagi o'rni to'g'risida quyidagi maqolni keltirish mumkin:

Agar bog'ingiz bo'lsa, uni barpo eting, agar o'g'lingiz bo'lsa, mulla quring.

Agar daraxtdan meva olishni istasangiz, uni Nijolidan o'stiring.

Ekinlarni suv bilan, ta'lim bilan o'stir - inson.

Bizning madaniy va ma'naviy merosimiz bo'lgan hadisda ota-onalar va bolalarning huquqlari, ta'lim, axloq, do'stlik, qarindoshlik, mehr-oqibat, adolat va insof bilan bir qatordadir deyilgan.

Masalan, hadisda: "Farzandlaringizni hurmat qilish bilan birga, ularning axloqini yaxshilang", deyilgan.

Agar oila faqat shaxsiy zavq-shavq bilan shug'ullanadigan ma'nosiz hayot kechirsa, agar oilada shafqatsizlik va xudbinlik ustun bo'lsa, bularning barchasi, albatta, bolaning ahloqiy qiyofasiga salbiy ta'sir qiladi. Shuning uchun ota-onalar uchun oilaviy tarbiya, avvalambor, o'z-o'zini tarbiyalashdan iborat bo'lishi kerak. Ota-onalarning yuqori ijtimoiy ongi bolalarga bir xil ongni rivojlantirishga yordam beradi.

Oilada kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik qilish kabi qoidalar kundalik odat bo'lib qolishi kerak. Ota-ona mas'uliyatining ahamiyati shundaki, ular bolaning har bir harakatini diqqat bilan kuzatib boradilar. Bolalar har qanday to'qnashuvlarni, yomon so'zlarni uzoq vaqt eslaydilar va vaziyat yuzaga kelganda ularni amalda qo'llashga harakat qiladilar.

"Qush uyasida ko'rganini qiladi" deydi xalqimiz. Xususan, bola o'z nomusiga tajovuz qilmasligi, uni haqorat qilmasligi, qisqasi ota-onasini madaniyatsiz va qo'pol qilmasligi maqsadga muvofiqdir.

Har bir ota-ona o'z farzandini yaxshi ko'radi. Hech kim ularning ichidan yomon va baxtsizlarning o'sib chiqishini istamaydi. Bolaning har bir yutug'i ota-onaning qalbini ko'taradi, g'urur va iftixor tuyg'usini yaratadi. Biroq, bolalar ota-onalarining maqsadlari va niyatlarini qanday tushunishlari va bu maqsadlarga erishish yo'llari va usullari juda murakkab masaladir.

Farzandlar tarbiyasida ota-onalarning jamiyatdagi o'rni va nufuzi juda muhimdir. Bu narsa martaba bilan belgilanmaydi. Eng yaxshi obro' - halol mehnat. Jamiyatda halol mehnatning obro'si oilada bolalar tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bola ham ota-onasiga o'xshab qolishga intiladi. Mehmondo'st oilada tarbiyalangan bolalar ham mehmondo'st bo'lish bilimlar albatta ota-onalar farzandlarini qanday odamlar tarbiyalaydi va ularda qanday fazilatlarni shakllantirishi to'g'risida aniq tasavvurga ega bo'lishi ta'minlaydi. Bolani to'g'ri tarbiyalash uchun uni yaxshi bilish va tushunish

kerak va buning uchun pedagogik - psixologik bilim talab etiladi. Ular ota-onalarga bolaning xatti-harakatlarini tahlil qilishda va uning tarbiyasi uchun to'g'ri yo'lni tanlashda yordam beradi.

Ota-onalar bolalarni tarbiyalashda pedagogik - psixologik axloq qoidalariga rioya qilishlari shart.

Pedagogik - psixologik axloq nima?

Bu bolaga nisbatan ijtimoiy normalarga rioya qilish, ya'ni sharoitga qarab yoshi va qobiliyatini ya'ni individual psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda bola psixikasi va shaxsiga ta'sir qiladigan ta'lim choralarini tanlash qobiliyatidir.

Yosh va pedagogik psixologiya fanida odob-axloq qoidalari - bu bolani tarbiyalashda mahorat, matonat, sabr-toqat shuningdek ota-onalar bilan bir qatorda o'qituvchilarga ham ta'lim berish kerak. Ota-onalar o'zlarining xatti-harakatlarini tartibga sola olishlari, bolaning psixikasida nimalar bo'layotganini his qilishlari va shunga muvofiq munosabatta bo'lishlari kerak.

Agar oila kun tartibiga rioya qilinmasa, uy ishlari oila a'zolari o'rtasida to'g'ri taqsimlanmasa, oilaga nisbatan adolatsiz munosabatda bo'lsa, alkogolizm va boshqa tartibsizliklar ustun bo'lsa, ya'ni sog'lom psixologik iqlim mavjud bo'lmasa unda bunday oilada tug'ilgan bola psixikasida zo'riqish yuzaga keladi. Natijada unda asabiylik, yolg'zlikka moyillik, indamas, qo'pol, g'amgin jirrakilik kabi psixologik muammolar yuzaga kela boshlaydi.

Bolani tarbiyalash uchun oiladagi tashqi sharoitlar ya'ni har bir oilaning uy, gigiena, umumiy madaniyat va estetika talablariga javob berishi uchun zarur shart-sharoitlar bo'lishi, bolaning o'ynashi va shug'ullanishi uchun alohida joy yoki xonasi bo'lishi kerak.

Oilaning umumiy daromadi har bir oila a'zosining ehtiyojlarini hisobga olgan holda tegishli ravishda sarflanishi kerak. Bolalar o'yinchoqlarini tozalash, kitoblarni qo'yish, o'z yotoqlarini tozalash va uy hayvonlarini boqish uchun oilaga yordam berish uchun qo'llaridan kelganicha harakat qilishni o'rgatib boorish kerak. Bu esa o'z navbatida bolalarning mustaqilligini rivojlantirish, qiyinchiliklarni engishga, irodaviy xususiyatlarini mustahkamlashga zamin yaratadi.

Oila a'zolari, jamoat o'rtasidagi o'zaro hurmat va yaxshi tashkil etilgan oilaviy hayot tarbiyada muhim ahamiyatga ega. Oila a'zolari o'rtasidagi samimiy munosabatlar: mehr-oqibat, o'zaro hurmat va g'amxo'rlik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, umumiy tartib va oilaviy an'analar, kattalar tomonidan bolalarga qo'yiladigan talablarning birligi muhim rol o'ynaydi.

Farzandni to'g'ri tarbiyalashda ota-onaning obro'si yuqori bo'lishi kerak va u holda bolani tarbiyalash mumkin emas. Ota-onalarning fuqarolik qiyofasi, hayoti, ishi, xulq-atvori va jamiyatdagi oilalari oldidagi javobgarlikni his qilish ularning obro'si asosidir. Mehnat va ijtimoiy faoliyatni oilaviy vazifalar bilan birlashtirgan, farzandlarining

hayoti bilan qiziqadigan va ularni mohirlik bilan boshqaradigan ota-onalar eng hurmatga sazovor odamlardir - ularning barchasi onalar va otalardir.

Jamiyatda farzandni tarbiyalash ota-onalarning shaxsiy ishi emas, balki ularning ota-onalarining ijtimoiy burchidir. Ota-onalar farzandlarining tarbiyasi uchun ijtimoiy mas'uldirlar. Insonning qadr-qimmatini, uning jamiyatga keltiradigan foydalari bilan o'lchanadi. Ota-onalar farzandlarining asosiy tarbiyachilari. Shuning uchun ular o'z farzandlarini olijanob fazilat, bilim va madaniyat sohibi sifatida o'z xalqlarining eng yaxshi an'analari va oilaviy an'analari ruhida tarbiyalashlari kerak.

Oiladagi bolaning axloqiy shakllanishi bola tug'ilishidan boshlanadi. U ko'plab omillar ta'siri ostida shakllanadi. Bu omillarga oilaviy munosabatlarning mohiyati, ota-onalarning namunasi, ularning ma'lumot darajasi, madaniyati darajasi va ularning estetik madaniyati va pirovardida oilani tashkil etish kiradi.

Ushbu omillar oilada axloqiy tarbiyaning mazmunini tashkil etadi va bir qator xususiyatlarni o'z ichiga oladi: Ba'zi oilalarda farzand tarbiyasi faqat onaning zimmasida, ota buni qilishdan tiyiladi. Bolalarni bolalar bog'chalarida va maktablarda tarbiyalash kerak ekan tarixiy tajriba shuni ko'rsatadiki, qadimgi davrlarda otalar o'g'il bolalarni tarbiyalash bilan shug'ullangan, onalar esa qizlarni tarbiyalash bilan shug'ullangan, ammo ular asosan erkaklar nazorati ostida bo'lgan.

Agar ota-onalar bolalarga teng munosabatda bo'lsalar, ular mehribon va g'amxo'r, talabchan va qat'iy bo'lsa, bolalar hayoti kutilgan natijani beradi. Biri talab qilsa, ikkinchisi talab qilmasa intizom buziladi.

Har bir ota-ona farzandining etuk inson bo'lishini xohlaydi. Bunday farzand tug'ilishi nafaqat ularning manfaati, balki jamiyat manfaati uchun ham muhimdir. Ota-onalarning fuqarolik burchlari ham shuni talab qiladi. Shunday ekan, har bir ota-ona, avvalo, mamlakatning kelajakdagi fuqarolarini tarbiyalayotganini yodda tutish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda «2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» gi PQ-2707-son qarori. - «O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami», 2017 yil 9 yanvar, 1-son, 11-modda.
2. Mirziyoev SH. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik -har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - T. «O'zbekiston», 2017.
3. Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan davlat talablari. - T.: 2017.
4. Falsafa: qomusiy lug'at. - T.: «Sharq» NMAK, 2004. - 496 b.
5. O'zbek tilining izohli lug'ati. J.II. - T.: «O'zbek milliy entsiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti, 2006. - 672 b.